

**ZAMONAVIY BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA O‘QUVCHILARDA
TANQIDIY VA IJODIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH****Ashurova Sojida Abdusamad qizi***Termiz davlat pedagogika instituti 4-bosqich talabasi*

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang‘ich ta‘lim tizimida o‘quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning nazariy asoslari hamda pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, muammoli ta‘lim va loyiha faoliyatining o‘quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirishdagi o‘rni o‘rganildi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta‘lim, tanqidiy fikrlash, ijodiy fikrlash, interfaol metodlar, muammoli ta‘lim, pedagogik texnologiyalar, loyiha usuli.

Abstract. This article analyzes the theoretical foundations and pedagogical possibilities of developing students' critical and creative thinking skills in the primary education system. The research examines the role of modern pedagogical technologies, interactive methods, problem-based learning and project activities in the formation of independent thinking in students.

Keywords: primary education, critical thinking, creative thinking, interactive methods, problem-based learning, pedagogical technology method, organization.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические основы и педагогические возможности развития критического и творческого мышления учащихся в системе начального образования. В исследовании рассматривается роль современных педагогических технологий, интерактивных методов, проблемно-ориентированного обучения и проектной деятельности в формировании самостоятельного мышления у учащихся.

Ключевые слова: начальное образование, критическое мышление, творческое мышление, интерактивные методы, проблемно-ориентированное обучение, педагогические технологии, проектный метод.

Kirish. Zamonaviy ta‘lim tizimida o‘quvchilarning bilim olish jarayoniga faol jalb qilinishi, ularning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi globallashuv davrida ta‘limning asosiy maqsadi faqat ma‘lumot berish emas, balki shaxsning intellektual, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishdan iboratdir.

Boshlang‘ich ta‘lim bosqichi o‘quvchilarning tafakkuri shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Aynan shu davrda bolalarda kuzatuvchanlik, tahliliy fikrlash, muammolarni hal qilish va

yangi g‘oyalar yaratish kabi ko‘nikmalar rivojlanadi. Shuning uchun boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari o‘quv jarayonini shunday tashkil etishlari kerakki, o‘quvchilar dars davomida faqat tinglovchi emas, balki faol fikrlovchi sifatida ishtirok etsinlar.

Pedagogik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish o‘quvchilarning bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishiga va ularni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llay olishiga yordam beradi. Shu bilan birga, ijodiy fikrlash shaxsning innovatsion faoliyatga tayyorligini shakllantiradi

Mazkur tadqiqotda pedagogika va psixologiya sohasidagi ilmiy manbalar tahlili, taqqoslash, kuzatish hamda umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, boshlang‘ich ta‘lim jarayonida qo‘llanilayotgan zamonaviy pedagogik texnologiyalar o‘rganilib, ularning o‘quvchilarda tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi samaradorligi tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar qo‘llanildi:

- ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish;
- ta‘lim jarayonini kuzatish;
- pedagogik tajribalarni o‘rganish;
- nazariy xulosalarni umumlashtirish.

Ushbu metodlar yordamida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning samarali yo‘llari aniqlab berildi.

Tanqidiy fikrlash tushunchasi va uning ahamiyati

Tanqidiy fikrlash shaxsning ma‘lumotlarni tahlil qilish, ularni solishtirish, baholash va asosli xulosa chiqarish qobiliyatidir. Bu jarayon o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirib, ularni turli vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilishga o‘rgatadi.

Pedagogik tadqiqotlarga ko‘ra, tanqidiy fikrlash quyidagi komponentlardan iborat:

- tahlil qilish;
- taqqoslash;
- dalillarni baholash;
- muqobil fikrlarni ko‘rib chiqish;
- asosli xulosa chiqarish.

Boshlang‘ich ta‘lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o‘quvchilarning o‘quv materialini chuqurroq tushunishiga hamda bilimlarni mustaqil ravishda qo‘llay olishiga yordam beradi.

Ijodiy fikrlash va uning rivojlanish xususiyatlari

Ijodiy fikrlash – bu yangi g‘oyalar yaratish, muammolarga noodatiy yondashuv orqali yechim topish qobiliyatidir. Ijodiy tafakkur shaxsning tasavvuri, fantaziyasi va yangilik yaratishga intilishiga asoslanadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari tabiatan qiziquvchan va tasavvurga boy bo‘ladilar. Agar o‘quv jarayoni to‘g‘ri tashkil etilsa, ushbu tabiiy xususiyatlar rivojlanib, o‘quvchilarda ijodiy tafakkur shakllanadi.

Ijodiy fikrlash quyidagi ko‘nikmalarni rivojlantiradi:

- yangi g‘oyalar ishlab chiqish;
- muammoga turli nuqtai nazardan qarash;
- yangicha yechimlarni izlash;
- mustaqil fikr bildirish.

Tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish metodlari

Interfaol ta‘lim metodlari

Interfaol metodlar o‘quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga undaydi. Bunday metodlar o‘quvchilar o‘rtasida hamkorlikni kuchaytiradi va fikr almashish imkoniyatini yaratadi.

Quyidagi metodlar ayniqsa samarali hisoblanadi:

- aqliy hujum;
- klaster usuli;
- Venn diagrammasi;
- INSERT texnologiyasi;
- bahs-munozara.

Ushbu metodlar orqali o‘quvchilar tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi hamda o‘z fikrlarini asoslab berishni o‘rgatadi.

Muammoli ta‘lim

Muammoli ta‘lim jarayonida o‘quvchilarga muammoli vaziyat taqdim etiladi va ular ushbu muammoni mustaqil ravishda hal qilishga harakat qiladi. Bu jarayon o‘quvchilarning fikrlash faoliyatini faollashtiradi.

Muammoli ta‘lim natijasida o‘quvchilar:

- muammoni tahlil qiladi;
- turli yechimlarni izlaydi;
- eng maqbul yechimni tanlaydi.

O‘yin texnologiyalari

Boshlang‘ich sinflarda o‘yin faoliyati o‘quvchilarning qiziqishini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Intellektual o‘yinlar o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi.

Masalan:

- mantiqiy topshiriqlar;
- rolli o‘yinlar;
- didaktik o‘yinlar;

- konstruktiv o‘yinlar.

Loyiha asosida o‘qitish

Loyiha usuli o‘quvchilarning mustaqil izlanish olib borishiga yordam beradi. Loyiha faoliyati davomida o‘quvchilar ma‘lumot to‘playdi, tahlil qiladi va natijalarni taqdim etadi.

Natijada quyidagi kompetensiyalar rivojlanadi:

- mustaqil tadqiqot olib borish;
- jamoada ishlash;
- ijodiy fikrlash;
- taqdimot ko‘nikmalari.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich ta‘lim jarayonida interfaol metodlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish o‘quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlashini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Bunday metodlardan muntazam foydalanish natijasida:

- o‘quvchilarning darsga qiziqishi ortadi;
- mustaqil fikrlash shakllanadi;
- muammolarni tahlil qilish ko‘nikmalari rivojlanadi;
- ijodiy faollik kuchayadi.

Xulosa

Boshlang‘ich ta‘lim jarayonida o‘quvchilarda tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun o‘qituvchilar interfaol metodlar, muammoli ta‘lim va loyiha texnologiyalaridan keng foydalanishlari zarur. Bunday yondashuv o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirib, ularni kelajakdagi ta‘lim va kasbiy faoliyatga tayyorlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bloom B. S. **Taxonomy of Educational Objectives**. New York: Longmans, 1956.
2. Dewey J. **How We Think**. Boston: D.C. Heath and Company, 1910.
3. Facione P. **Critical Thinking: What It Is and Why It Counts**. Insight Assessment, 2015.
4. Ennis R. **Critical Thinking**. Prentice Hall, 1996.
5. Vygotsky L. S. **Mind in Society**. Harvard University Press, 1978.
6. Yo‘ldoshev J., Usmonov S. **Zamonaviy pedagogik texnologiyalar**. Toshkent, 2012.
7. Xoliqov A. **Pedagogik mahorat**. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2011.
8. Tolipov O., Usmonboyeva M. **Pedagogik texnologiya nazariyasi va amaliyoti**. Toshkent, 2011